

İNVESTİSİYA VASİTƏLƏRİ:

Səhm, İstiqraz,
Invest fond payı
və ya Bank əmanəti

Giriş

Hüquqı və ya fiziki şəxslər özlərinin pul vəsaitlərini müxtəlif yerlərdə investisiya edə bilərlər. Əgər şəxs düzgün qərarlar verərək investisiya etmiş olarsa öz pullarının miqdarını artırmağa qərar verməkdə çətinlik çəkə bilər. Misal üçün, daşınmaz əmlakın əldə edilməsi investisiya ola bilər. Daşınmaz əmlak investisiyanın ənənəvi növlərindən biridir. Burada sizin vəsaitləriniz öz dəyərini itirməmək zərurəti olur. Belə ki, hər kəsə məlum olduğu kimi mənzil və ev qiymətləri zaman keçdikcə daha da bahalaşır. Daşınmaz əmlakın satılması ilə yanaşı, onun kirayə verilməsindən də gəlir əldə etmək mümkündür. Bu növ fəaliyyətin yeganə çatışmayan cəhəti – böyük həcmdə kapital yatırılmasını tələb etməsidir. Bank əmanət qoymaq da investisiyanın bir növüdür – bank əmanət üzərində əmanətin sahibinə faiz hesablayır və ödəyir. Hətta təhsilə xərclənən pullar da investisiya hesab edilir – təhsil vasitəsi ilə şəxs bilik və bacarıqlar əldə edir ki, gələcəkdə onlardan istifadə edərək mənfəət əldə etsin. Investisiyanın geniş yayılmış yollarından biri "portfel" aktivlərə investisiyadır – yeni səhm, istiqraz və investisiya fondlarında olan payları almaqla edilən investisiya. Kapital bazarları bu növ investisiyaların edilməsi üçün şərait yaradır. Sizin pulunuzun nə qədər az və ya çox olmasından asılı olmayaraq, mühüm olan məsələ bu pulların düzgün sərmayə olunması ilə bağlı imkanlar barədə özünü məlumatlandırmaqdır. Bu məqsədlə, broşürdə 4 əsas investisiya alətləri barədə sizə ətraflı məlumatı təqdim edirik:

- **Səhmlər**
- **İstiqrazlar**
- **İnvestisiya fondlarının payları**
- **Bank əmanətləri**

Yuxarıda qeyd olunmuş alətləri birləşdirən cəhət odur ki, onlar maliyyə yatırım növləridir və yatırımcıdan əlavə əmək sərf etməyi, ixtisas öyrənməyi tələb etmir – sadəcə pul və ya portfel investisiyasıdır.

Şirkətlər və fərdlər müxtəlif səbəblərdən investisiya yatırmaq istəyirlər. İnvestisiya ilk növbədə pul qazanmağın bir yoludur. İnvestisiya edən şəxs gözləyir ki, onun investisiyası ona gəlir gətirəcəkdir. Misal üçün, səhm alan şəxs ümid edir ki, o, istər səhm üzrə ödənilən dividenddən, istərsə də səhmin dəyərinin qalxmasından gəlir əldə edə biləcəkdir.

Bir çox fərdlər üçün investisiya pulun yığılmasının bir formasıdır. Xüsusən inkişaf etmiş ölkələrdə bir çoxları pullarını təqaüd yaşından sonra istifadə üçün yığa bilərlər. Digər tərəfdən investisiya olunmayan və xərclənməyən pul sadəcə bir yerdə qalır və heç bir gəlir getirmir. Bu pulun gəlir getirməsi üçün onu investisiya etmək daha məqsədə uyğundur.

İnvestisiyanın digər bir səbəbi də pulun daha təhlükəsiz yerdə və formada saxlanmasıdır. Məsələn, sadəcə evdə və ya ofisdə qalan pulun itməsi, korlanması və ya zədələnməsi ehtimalı vardır. Investisiya alətləri adətən hər hansı maliyyə institutlarında və ya banklarda elektron formada saxlanılır və onların itmə, zədələnmə və ya korlanma ehtimalı az olur. Valyuta fərqinin çox dəyişməsi riski olan hallarda pul xarici valyutada saxlanıla və xarici valyutada ifadə edilən maliyyə alətlərinə qoyula bilər.

Səhmlər

Səhm kapital alətidir – yeni səhmi əldə edən şəxs (səhmdar) bu səhmi buraxan səhmdar cəmiyyətin (emitentin) nizamnamə kapitalında paya sahib olur. Azərbaycanda yalnız səhmdar cəmiyyətləri səhm buraxa bilərlər. Səhmdar cəmiyyətinin məhdud məsuliyyətli cəmiyyətindən (MMC) əsas fərqlərindən biri məhz budur. MMC-də olan paydan açıq səhmdar cəmiyyətinin buraxdığı səhmin fərqi odur ki, səhm digər şəxslərə asan formada ötürülə bilər. Bunun üçün də səhmlər açıq bazarda dövriyyəyə buraxılırlar.

Azərbaycanın qanunvericiliyinə əsasən səhmdar cəmiyyət iki cür səhm buraxa bilər – adi səhmlər və imtiyazlı səhmlər. Adi səhmlərdən fərqli olaraq imtiyazlı səhmlərin sahiblərinə müəyyən üstünlüklər verilir və bu üstünlüklər adətən emissiya prospektində müəyyən olunur. Azərbaycanın Mülki Məcəlləsinə əsasən imtiyazlı səhmlər üzrə bir sıra imtiyazlar nəzərdə tutulmuşdur – məsələn, imtiyazlı səhmdarların ASC-nin fəaliyyətinin nəticələrindən asılı olmayaraq, bir qayda olaraq, faiz şəklində dividend almaq hüquqları vardır. Bütün digər səhmdarlar adi səhmlərin sahibləri olurlar. Biz burada əsasən daha geniş investisiya vasitəsi olan açıq səhmdar cəmiyyətinin (ASC) adi səhmlərindən bəhs edəcəyik.

● Mənfəət və Əmlak Hüquqları

ASC-nin mənfəətinə olan hüquqlar baxımından, istiqrazlardan və bir sıra digər maliyyə alətlərindən fərqli olaraq, səhmlər investora sabit gəlir vəd etmirlər. Səhmdarlar səhm üzrə gəliri dividend formasında əldə edirlər. Divident isə sabit deyildir – dividend yalnız o halda ödənilir ki, ASC bu barədə qərar qəbul etsin. Başqa cür desək, ASC öz mülahizəsi əsasında hər hansı dövrdə dividend paylamaya da bilər. Adətən bu hallarda şirkət xalis gəlirlərini şirkətin investisiya layihələrinə yönəldir. Ona görə də səhmdar uzun müddət dividend almaya bilər. Düzdür ki, çox hallarda ASC paylamadığı pulları investisiya kimi yatıranda həmin investisiyadan gələcək gəlir şirkətin dəyərini artırır və nəticədə də səhmlərin dəyəri artır. Ona görə də çox vaxt deyirlər ki, dividend paylanmasa da bu pul məbləği səhmin dəyərində özünü göstərir. Yəni də istiqrazlarla müqayisə etdikdə, səhmlər üzrə dividendlərin ödənilməsi investor üçün mühüm faktor ola bilər. Digər mühüm bir fərq odur ki, ASC müflis olaraq ləğv olunan zaman səhmdarların şirkətin əmlakına olan hüquqları ən sonda ödənilir.

Başqa cür və daha sadə formada desək, ilk növbədə borclar üzrə tələblər ödənilir, sonra yerdə qalan əmlak səhmdarlar arasında bölüşdürülür. Nəzərə alsaq ki, adətən müflis elan olunan şirkətdə heç borcları belə ödəməyə kifayət qədər vəsait çatmır, bu o deməkdir ki, adətən ASC müflis elan olunan zaman onlar müflis elan olunan şirkətin əmlakından heç bir pay almırlar. (bax cədvəl 1)

● İdarəçilik Hüquqları

Səhmlərin bir çox digər maliyyə və investisiya alətlərindən fərqi odur ki, səhm sahibinə şirkətin (ASC-nin) idarə olunmasında iştirak etmək hüququ verilir. Səhmdarlar ASC-nin ali orqanı olan Ümumi Yığıncaqda iştirak edə, gündəlikdə olan məsələlər üzrə səs verə və qərarlar qəbul edə bilərlər. O cümlədən, səhmdarların bir sıra digər hüquqları da vardır. Məsələn, onlar qanunvericiliklə müəyyən edilmiş qaydada ASC-nin fəaliyyəti barədə məlumat almaq hüququna malikdirlər. Mülki Məcəllənin 106-1.3-cü maddəsində bu hüquqlar sadalınmışdır.

● Səhmlərə Investisiya

Səhmlərin bazar qiymətlərində tez-tez dəyişikliyə rast gəlmək olar. Nəzərə alsaq ki, səhm sahibinə adətən heç bir stabil gəlir vəd etmir, səhmlərin daha riskli investisiya aləti olması təəssüratı yaranır. Ancaq səhmlər yüksək gəlir əldə etmək imkanını yaradırlar. Bunun üçün səhm investisiyasına yanaşma önəmlidir. Bəziləri gündəlik ticarətlə (İngiliscə: day trading) məşğul olurlar - yeni qısa müddət ərzində səhmləri alıb-satırlar. Burada əsas gəlir qiymətli kağızların ən ucuz olduğu zamanda alınması və bahalaşdığı zaman satılması yolu ilə əldə edilir. Investisiya məqsədilə alınmış səhmlər isə adətən uzun müddətə saxlanılması üçün nəzərdə tutulur. Hansı səhmi almaq barədə qərar səhmin emitentinin fəaliyyətinin (o cümlədən maliyyə göstəricilərinin) təhlili əsasında qurulmalıdır - bu fundamental təhlil adlanır.

Əlavə olaraq səhmin qiymətinin çox dəyişməsi heç də səhmin riskli olmasına mütləq şəkildə dəlil deyil. Uzun müddətli perspektivdə səhmlər daha sərfəli investisiya alətləridir. Səhmlərə uzun müddətli investisiya etmək risk götürmək deyil, ancaq bir çoxlarının qeyd etdiyi kimi hansı emitentin səhminə nə üçün investisiya edildiyini bilməmək riskdir, yeni düzgün təhlilin aparılmaması risk yaradır.

İstiqrazlar

İstiqraz şirkətlərə müəyyən müddət və faiz dərəcəsi ilə maliyyə vəsaitinin cəlb edilməsinə imkan verən investisiya qiymətli kağızıdır. İstiqrazlar borc alətləridir. İstiqraz buraxmaqla emitent borc götürmüş olur. İstiqrazların müddəti əksər hallarda 1 ildən 10 ilədək, bəzən müddətsiz də ola bilər. İstiqrazın nominal dəyəri olur və istiqraz buraxılan zaman onun nominal dəyərindən emitentin ödəməli olduğu faiz müəyyən edilir. İsgüzar ləksikonda bunlar faiz ödənişi (və ya kupon) adlandırılır. İstiqrazlarda əsas məbləğ müddətin sonunda, faizlər isə rüblük, yarımillik və ya illik ödənilir. Məsələn, üçün,

ABC şirkəti 100.000 manat toplamaq istəyir və müəyyən edir ki, 100.000 məbləğində pulu kapital bazarında borc götürə və bu pul üzrə 12 faiz ödənişlər edə bilər. ABC hüquqi şəxsi emitentin buraxılış şərtlərində (bu şərtlər emissiya prospektində göstərilir) bunları qeyd edir:

İstiqrazların sayı - 100

Bir istiqrazın nominal dəyəri - 1000

İstiqraz üzrə faiz - 12% = 120 manat

Faiz ödənilir - hər ilin sonunda

İstiqrazın müddəti - 4 il

Yuxarıdakı misaldan gördüyünüz kimi istiqrazlar üzrə ödəniş intervalları da müəyyən olunur. Emitentin seçimindən asılı olaraq istiqrazlar rüblük, yarım illik, illik və s. intervallar üzrə ödənilə bilər. Məsəl üçün, illik faiz 12% olan hallarda, hər 6 ayın sonunda istiqrazın nominal dəyərindən 6% faiz hesablanır və investora ödənilir. İstiqrazın digər mühüm xüsusiyyəti onun müddətidir. İstiqrazın müddəti başa çatdıqda emitent bütün istiqrazlar üzrə faizdən əlavə olaraq əsas məbləği də investora ödəməlidir. Adətən əsas məbləğ istiqrazın nominal dəyəri olur. Borc aləti olduğu üçün, istiqrazları həm səhmdar cəmiyyətləri, həm digər hüquqi-təşkilati formaya malik olan şirkətlər, bəzən hətta dövlətlər buraxa bilər.

Özəl şirkətlər öz fəaliyyətlərini maliyyələşdirmək məqsədi ilə istiqrazlar buraxırlar. Həmçinin, dövlət və bələdiyyələrdə istiqraz buraxa və bu imkandan bəhrələyə bilər. Hazırda dünyanın bir çox dövlətləri dövlət büdcəsini istiqraz buraxmaqla maliyyələşdirirlər. Dövlət adətən daha qısa müddətli və orta müddətli istiqrazlar buraxır. Qısa müddətli istiqrazların müddəti adətən bir neçə ay olur. İstiqrazın müddəti çox olduqca onun üzərində ödənilən faiz də çox olur, çünki pul nə qədər uzun müddətdə başqasına istifadə üçün verilsə, həmin pul üzrə risk də o qədər çox olur. Dövlət tərəfindən buraxılan qısa müddətli istiqrazlar üzrə faizlər adətən az olur. Bir çox inkişaf etmiş dövlətlərdə bu 1-2% həcmində, bəzilərində isə daha azdır. Qısa müddətli dövlət istiqrazları kifayət qədər likvid olduqları üçün onlar pula bərabər tutulan əmlak hesab edilir.

● Mənfəət və Əmlak Hüquqları

İstiqraz sahibinə stabil gəlir vəd edir. İstiqrazların səhmlərdən əsas fərqi məhz bundan ibarətdir. Səhmlər yalnız ASC-nin müvafiq korporativ orqanlarının qərarlarına əsasən paylanılmalı olduğu halda, istiqrazlar üzrə faiz ödənişləri emitentin fəaliyyətinin nəticələrindən asılı olmayaraq ödənilməlidir. Buna baxmayaraq, istiqrazı emissiya edən şirkətin maliyyə sabitliyi hər hansı səbəbdən şübhə yaradırsa, belə borc alətlərinin bazar dəyəri aşağı enə bilər. Əgər emitent hər hansı istiqraz üzrə ödəniş öhdəliyini yerinə yetirməzsə, istiqrazlar emitentin müflis elan olunmasına səbəb ola bilər.

Digər fərqli cəhət odur ki, emitent müflis elan olunan zaman istiqraz sahiblərinin emitentin əmlakına səhmdarlarla müqayisədə daha üstün hüquqları vardır - yeni ilk növbədə istiqraz sahiblərinin tələbləri ödənilir və daha sonra yerdə qalan əmlak səhmdarlar arasında paylanır. (bax əlavə 1)

● İdarəçilik Hüquqları

Səhmdarlar emitentin idarə edilməsində iştirak etdikləri hallarda istiqraz sahibləri emitentin idarə edilməsində iştirak etmirlər. İstiqraz sahibləri sadəcə istiqrazları aldıqlarına və saxladığılarına görə emitentin heç bir orqanının üzvü olurlar.

● İstiqrazlara İnvestisiya

Adətən istiqrazlarda investorları cəlb edən stabil gəlir olmuşdur. Əlavə olaraq, istiqrazlar üzrə faizlər daha az dəyişkən olur. Ancaq bu faktorlar özü-özlüyündə istiqrazların səhmlərə nisbətində daha cəlbedici investisiya olmasına dəlil deyildir. Qiymətlərində daha çox dəyişkənliyin olmasına baxmayaraq, düzgün seçildiyi təqdirdə səhmlər daha çox gəlir potensialına malikdirlər. Hər bir halda, yuxarıda qeyd etdiyimiz kimi, risk investisiya alətidən daha çox, onlar barədə məlumatın olub-olmamağından irəli gəlir. İstiqrazların sahibləri sadəcə bu alət üzrə ödənilən faiz deyil, həmçinin, istiqrazın bazar qiymətinin bahalaşması nəticəsində də gəlir əldə etməyi ümid edir - istiqraz bahalaşan zaman istiqraz sahibi istiqrazı təkrar bazarda daha baha qiymətə sata bilər. İstiqrazların dəyəri bazarda mövcud olan faizlərin dəyişməyindən asılıdır. Məsələn, ABC şirkəti istiqrazları illik 12%-lə buraxmışdır. Bunun nə qədər cazibəli olması digər alətlər üzrə orta gəlirlilik faizlərdən asılıdır. Əgər məsələn, ABC-nin fəaliyyət göstərdiyi ölkədə bank əmanətləri üzrə faizlər 12-dən yuxarı qalxarsa, o zaman ABC-nin istiqrazlarının bazar qiyməti düşəcəkdir. Əksinə, əgər əmanətlər düşsə, istiqrazların bazar qiyməti qalxır.

Əgər ABC şirkətinin nüfuzu və onun maliyyə sabitliyinə inam artarsa – onun buraxdığı borc alətlərinə inam və tələbat da artar. Beləliklə, investorlar bu şirkətin borclarını daha aşağı gəlirlilik əmsali ilə almağa razı olacaqlar. Və ya əksinə, şirkətə inam azalarsa, o, cazibəsini saxlamaq üçün daha yüksək gəlirlilik təklif edəcək (və ya investorlar onu daha böyük diskont ilə sataraq əldən çıxaracaq). Bu o deməkdir ki, daha aşağı keyfiyyətli istiqrazların gəlirliliyi daha yüksək olur.

İnvestisiya Fondlarının Payları

İnvestisiya fondlarının payları investisiyanın dünyada geniş yayılan digər bir növüdür. İnvestisiya fondları investorlardan pulları bir fonda toplayır və sonra həmin vəsaitləri müxtəlif formalarda və yollarla investisiya edirlər. Məhiyyət etibarilə investisiya fondları investorların investorlarıdır. İnvestisiya fondları onları idarə edən şirkət tərəfindən yaradılır. Azərbaycanın qanunvericiliyinə əsasən investisiya fondları açıq səhmdar cəmiyyəti (ASC) formasında və ya paylı fond formasında yaradılır. ASC halda olduqda idarəçilər pulları ASC-nin səhmlərini investorlar arasında satmaqla və yerləşdirməklə toplayırlar. Paylı investisiya fondlarının idarəçiləri isə vəsaitləri "pay" adlanan qiymətli kağızları investorlara satmaqla və onların arasında yerləşdirməklə toplayırlar.

İnvestisiya fondları müxtəlif formada və yollarla investisiya edirlər. Əsasən onlar səhm, istiqraz kimi investisiya qiymətli kağızlarını alır və ya daşınmaz əmlaka pul yatırılır.

Müasir dövrdə ixtisaslaşmış investisiya fondları da geniş yayılmışdır. Investisiya fondları üzrə geniş tətbiq olunan təcrübədən biri də investisiya fondları portfelinə müxtəlif indekslərə daxil olan səhmləri daxil etməklə bu indekslərin fəaliyyətini əks etdirməkdir. Bu passiv investisiya fəaliyyəti hesab olunur və bu zaman investisiya fondlarının gəlirliliyi müvafiq indeksə daxil olan səhmlərin gəlirliliyindən asılıdır. Bu təcrübəyə nümunə olaraq ABŞ-dəki S&P 500 adlı indeksin fəaliyyətini izləyən investisiya fondlarını misal gətirmək olar. Bu fondlar investorlardan topladığı pulları ABŞ-ın 500 ən böyük və dayanıqlı inkişaf edən şirkətlərinin səhmlərinə yatırır. Bu ona imkan verir ki, bu şirkətlərin hər hansının fəaliyyətində uğursuzluq olduqda, digər şirkətlərin uğurları həmin uğursuzluğu kompensasiya etsin.

● **Investisiya Fondlarının paylarına olan Hüquqlar**

Azərbaycan qanunvericiliyinə əsasən yaradılan investisiya fondları öz sahiblərinə fondun idarəçiliyində iştirak etmək hüququ verir. Investorlar mahiyyət etibarilə fondun iştirakçıları (səhmdarları) olurlar. Səhmdar cəmiyyətlərdə olduğu kimi onlar ümumi yığıncaqda iştirak edərək müəyyən məsələlər üzrə səs verə bilərlər.

Mənfeətə olan hüquq baxımından, investisiya fondlarında pay sahibləri investisiya fondundan asılı olaraq bu yollarla gəlir əldə edə bilərlər: (i) dividend və (ii) səhmlərin açıq bazarda satılması (ASC formasına olan hallarda) və ya payın fonda geri satılması. ASC formasında olan investisiya fondları dividend paylayırlar. Bu dividendlər fonda yığılan vəsaitlərin investisiyasından əldə edilən gəlirlərdir (və ya bu gəlirlərin bir hissəsi). Adətən bu səhmlər açıq bazarda ticarət olunurlar. Fond nə qədər çox uğurlu investisiya yatırarsa, onun gəlirləri və müvafiq olaraq buraxdığı səhmlərin dəyərləri də o qədər çox olur. Uğurlu ASC fondunun səhmlərinin qiyməti artan istiqamətdə dəyişir və investor istədiyi vaxt səhmi digər şəxsə satmaqla qiymət artımı fərqi qazanmış olur.

Paylı investisiya fondları olan hallarda paylı investisiya fondlarının pay sahibləri istedikləri vaxt paylarını investisiya fonduna sata bilərlər. Bu payların geri alınması dəyəri investisiya fondunun xalis aktiv dəyəri (XAD) əsasında hesablanır. Fondun XAD-ı nə qədər yüksək olarsa, payın dəyəri də o qədər yüksək olar.

● **Investisiya Fondlarına Investisiya**

Investisiya fondlarına investisiya kapital bazarında investisiyanın "passiv" formasıdır. Aktiv investorlar əldə etmək istedikləri səhmlər və ya digər maliyyə alətləri və onları buraxan emitentlər barədə araşdırmalar aparmalı və investisiyanın nə dərəcədə uğurlu olub-olmaması barədə qərar qəbul etməlidirlər. Investisiya fondları vasitəsi ilə investorlar bu işləri özləri görmür, digər şəxslərə - peşəkar aktivləri idarə edən şəxslərə tapşırırlar.

Investisiya fondlarındakı paylara investisiya səhmlərə aktiv investisiya kimi riskli olmasa da, bank əmanəti ilə müqayisədə daha riskli hesab edilir. Bununla belə investisiya fondlarının payları geniş yayılmış investisiya vasitələrindəndir. Səbəb isə odur ki, bir tərəfdən onların vəsaitləri daha az riskli və müvafiq olaraq az gəlirlili alətlərlə (misal üçün, bank depozitləri) müqayisədə potensial olaraq daha çox gəlir vəd edən alətlərə yatırıla bilərlər, digər tərəfdən də bunun üçün investorların özləri vaxtlarını bu cür alətlərin axtarışına sərf etməyə bilirlər.

Bank Əmanətləri

Banka qoyulan əmanətlər (depozitlər) də investisiyanın bir formasıdır. Bu cür investisiya Azərbaycanda da geniş yayılmışdır. Əmanətlər üzrə şərtlər, o cümlədən faizlərin ödenilməsi şərtləri bankla əmanət qoyan şəxs arasında müqavilə əsasında tənzimlənir. Ona görə də müxtəlif banklar müxtəlif əmanət şərtləri təqdim edə bilərlər. Ancaq adətən banklar əmanətlər üzrə müəyyən faizləri hesablayır və əmanətçilərə ödəyirlər. Çox vaxt əmanətlər bir növ borc müqavilələrini xatırladırlar - əmanətçi müəyyən faiz gəliri əvəzində öz pulunu banka istifadə üçün təqdim edir.

Azərbaycan qanunvericiliyində depozit sertifikatları adlı qiymətli kağızlar nəzərdə tutulmuşdur. Bu sənədlər əmanətçinin bankda əmanətini və bu əmanət üzrə ödənilməli olan faizləri təsdiq edir. Bu qiymətli kağızlar onların bunun üçün nəzərdə tutulan yerlərində müvafiq qeydlər aparmaqla digər şəxslərə ötürülə bilərlər. Ancaq hal-hazırda Azərbaycanda depozit sertifikatları geniş yayılmamışdır.

● Əmanət üzrə Hüquqlar

Əmanət onu əldə edən bank üçün borcdur. Bu xüsusiyyətinə görə əmanətlər istiqrazlara bənzər investisiyadır. Digər alətlərdən fərqli olaraq əmanətlərin qanunvericiliklə müəyyən edilmiş hissəsi dövlət tərəfindən sığortalanır. Azərbaycanda bu fəaliyyət ilə Əmanətlərin Sığortalanması Fondu məşğul olur. Bank əmanətləri onların sahiblərinə bankdan razılaşdırılmış faizi tələb etmək hüququ verir. Əmanət sahiblərinin bankın fəaliyyətində və ya idarəçiliyində iştirak etmək hüquqları yoxdur. Banka əmanət qoymağın üstün cəhətlərindən biri də odur ki, əgər bank hər hansı bir səbəbdən müflis olarsa, səhm və ya istiqraz sahibləri ilə müqayisədə fiziki şəxslərin əmanət tələbləri ilk olaraq ödənilir. (bax əlavə 2)

● Əmanət Investisiyası

Əmanətlərə investisiyanın başlıca səbəbi onların bir çox digər investisiyalara nisbətə daha likvid olmasıdır. İstiqrazlara, səhmlərə və bir çox digər maliyyə alətlərinə baxdıqda əmanətlər daha "az riskli" investisiya vasitələri sayılır. Digər tərəfdən isə bank əmanətləri az riskli olduğu üçün daha az gəlirli investisiya vasitəsidir.

Cədvəl 1. İnvestisiya alətlərinin əsas xüsusiyyətləri

Alət	Gəlirlilik	Risikliik dərəcəsi	Pulun (dividentin, faizlərin) ödənilməsi dövrü	Şirkətin idarə olunmasında iştirak hüququ
Sade səhm	Yuxarı r-r-r	Yuxarı r-r-r	İllik (ürumi yığıncığın qərarından asılı olaraq)	Vardır
İmtiyazlı səhm	Yuxarı r-r	Yuxarı r-r	İllik (ürumi yığıncığın qərarından asılı olaraq)	Vardır
İstiqraz	Aşağı r-r	Aşağı r-r	Aylıq, rüblük, yarımillik	Yoxdur
Bank əmanəti	Aşağı r	Aşağı r	İllik	Yoxdur
İnvestisiya fondları	İnvestisiya bəyannaməsindən asılıdır r-r-r-r	İnvestisiya bəyannaməsindən asılıdır r-r-r-r	İnvestisiya bəyannaməsindən asılıdır r-r-r-r	Fondun özündə vardır, aktivlərinin emittentində yoxdur

r - dan r-r-r-r - dek fərqlənir

Əlavə 1. Səhmdar cəmiyyəti müflisləşərsə, ödəniş tələblərinin növbəliyi

Açıq Səhmdar Cəmiyyəti müflis elan olunmuş olarsa, onun emlakı aşağıdakı növbəlik qaydasında bölüşdürülür:

- 1 İftas prosesinə çəkilən xərclər (KİV-lərdə elan edilmə, məhkəmə xərcləri və s.)
- 2 ASC-nin işçilərinin onlara iş vaxtı dəymiş bədən xəsarətləri və ya ölüm halları barəsində tələbləri və ASC-nin işçilərinin müavinətləri, əmək haqqı barəsində tələbləri
- 3 Dövlət və ya yerli büdcəyə olan vergi borcları
- 4 İstiqrazlar və təminatlı kreditörün tələbləri (yeni müqavilə üzrə kreditör)lar
- 5 ASC-nin mülkiyyətçilərinin tələbləri, burada isə ardıcılıq belədir: a. Hesablanmış lakin ödənilməmiş dividendlər b. İmtiyazlı səhm sahiblərinin tələbləri c. Adı səhm sahiblərinin tələbləri

Əlavə 2. Bank müflisləşərsə, ödəniş tələblərinin növbəliyi

Hər hansı bir bank müflis elan olunmuş olarsa, onun aktivləri aşağıdakı növbəlik qaydasında bölüşdürülür:

- 1 Fiziki şəxslərin əmanət tələbləri
- 2 Müflisləşmə prosesinə çəkilən xərclər (prosesi həyata keçirən şəxsin əmək haqqı, KİV-lərdə elan edilmə, məhkəmə xərcləri və s.)
- 3 İş vaxtı baş vermiş bədən xəsarəti və ya ölüm halları ilə əlaqədar bank işçilərinin tələbləri və bankın işçilərinin müavinətləri, əmək haqqı barəsində tələbləri
- 4 Müvəqqəti inzibatçının idarəetmə və maliyyə sağlamlaşdırması prosedurları ilə əlaqədar bankın öhdəlikləri
- 5 Büdcəyə məcburi ödənişlər üzrə vergilər və məcburi dövlət sosial sığortası üzrə ödənilməli məbləğlər
- 6 İstiqrazlar və təminatlı kreditörün tələbləri (yeni müqavilə üzrə kreditör)lar və s.)
- 7 Bankın səhmdarlarının tələbləri (səhmdarlara onların paylarına mütənasib sürətdə ödənilir, ardıcılıq isə belədir: a. Hesablanmış lakin ödənilməmiş dividendlər b. İmtiyazlı səhm sahiblərinin tələbləri c. Adı səhm sahiblərinin tələbləri

Tez-tez rast gəlinən anlayışlar

Səhm - Sahibinə hər hansı bir müəssisənin aktivlərində müəyyən bir paya sahiblik və payına uyğun olaraq müəssisənin gəlirinin bir hissəsini dividend şəklində əldə etmək hüququ verən investisiya qiymətli kağızıdır.

İstiqraz - Müəyyən edilmiş müddət və faiz dərəcəsi ilə maliyyə vəsaitlərinin əldə edilməsinə və əsas məbləğin müddətin sonunda, faizlərin işə rüblük, yarımillik və ya illik ödənilməsinə imkan verən investisiya qiymətli kağızıdır.

Divident- Səhmdarlarına şirkətin mənfəətindən ödənilən məbləğ.

Əmanət (depozit) - müvafiq müqavilə şərtləri ilə faizlər və ya komissiya haqlar ödənilməklə və ya ödənilmədən müştərilərin (əmanətçilərin) tələbi ilə qaytarılmasını və ya başqa hesaba köçürülməsini nəzərdə tutan bankın balansında aparılan cari, əmanət (depozit) və ya digər hesaba qoyulmuş və ya köçürülmüş pul vəsaitidir.

İnvestisiya fondu – səhmdar və ya paylı investisiya fondu formasında yaradılan, vəsaitlərin cəlb edilib mənfəət əldə edilməsi məqsədi ilə investisiya bəyannaməsində nəzərdə tutulmuş qaydada yatırılması ilə məşğul olan maliyyə qurumudur.

İnvestisiya bəyannaməsi – investisiya fondunun investisiya qoyuluşu məqsədlərini, istiqamətlərini, obyektlərini və investisiya fəaliyyəti üzrə məhdudiyətlərini əks etdirən sənəddir.

Faiz ödənişi (və ya kupon) – istiqrazlar üzrə investitorlara ödənilən faiz məbləğidir. Kuponlar istiqrazın nominal dəyərindən hesablanır və faizlə göstərilir. Kupon ödənişləri investitorlara adətən rüb, yarımill və ya ilin sonunda ödənilir.

info@bse.az

[\(+99412\) 498 98 20](tel:+994124989820)

www.bfb.az

Bülbül pr. 27, Bakı/Azərbaycan